

ДЕРЖАВНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ТА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Розглянуто роль держави у стимулюванні та підтримці інноваційної діяльності в Україні. Проведено порівняльний аналіз стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності. Систематизовано чинники, що перешкоджають здійсненню інноваційної діяльності. Визначено інструменти державної політики стимулювання та підтримки інноваційної діяльності в Україні.

Ключові слова: державне стимулювання, державна підтримка, державна політика, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток стратегічні пріоритетні напрями.

Постановка проблеми. За сучасних умов в умовах жорсткої конкуренції за власну ринкову нішу більшість країн обирають інноваційно-орієнтований шлях свого економічного розвитку.

Загальновідомо, що інноваційною економікою прийнято вважати таку, яка забезпечує країні за рахунок науково-технічних та інноваційних досягнень близько 50% сукупного економічного зростання. Аналізуючи розвинені ринкові економіки світу (приміром, США, Канада, Японія та розвинені країни Європи), рівень такого економічного зростання досягає й 60-70% [1, с. 5].

При цьому, інноваційна модель економіки вимагає досягнення значного рівня соціально-економічного розвитку суспільства, його інтелектуальних параметрів, що, звичайно, в першу чергу залежить від рівня та якості освіти населення та науково-технологічного розвитку країни загалом.

Варто зазначити, що розвиненими країнами світу щороку нарощується чисельність науково-дослідних кадрів, розробників науково-технічних винаходів, спеціалістів, які здійснюють маркетингові та організаційні дослідження, які останніми роками значно перевищують частку спеціалістів, зайнятих у сфері фундаментальних та прикладних досліджень [2, с. 74-75].

Відповідно, загальна величина витрат, спрямованих такими країнами на інноваційну діяльність, набуває стійкої тенденції до щорічного зростання.

Для прикладу зазначимо, що найбільший обсяг витрат на наукові дослідження та розробки у 2009 році зафіксовано у Фінляндії (3,96% ВВП), Швеції (3,62% ВВП), Ісландії (3,1% ВВП), Данії (3,02% ВВП) та Німеччині (2,82% ВВП), при цьому найменша величина даного показника у Латвії та Кіпрі (0,46% ВВП). Щодо розподілу витрат на наукові дослідження та розробки у країнах СНД, то безсумнівним лідером є Росія (1,3% ВВП), а

Україна за період 2007-2010 років утримує даний показник на позначці рівній 0,9% ВВП [3, с. 177].

Таким чином, виникає об'єктивна необхідність у забезпеченні державою як макрорегулятором інноваційної діяльності в Україні ряду заходів, насамперед, пов'язаних з якісним стимулюванням та підтримкою інноваційних процесів шляхом оптимізації їх фінансового забезпечення, популяризації науково-технічних знань, підготовки та перепідготовки наукових кадрів відповідно до інноваційної моделі розвитку країни та поступового формування інноваційної культури суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, пов'язані з розглядом державного регулювання інноваційних процесів знайшли своє відображення як у роботах зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Науковий інтерес українських вчених Б.А. Маліцького, О.С. Поповича, В.П. Соловйова, В.Я. Артемової, І.Ю. Єгорова полягає у здійсненні досліджень у контексті основних напрямів розбудови інноваційно-орієнтованої економіки України, М.В. Онопрієнка - у контексті обґрунтування науково-технологічних пріоритетів держави, Т.А. Васильєвої - у контексті дослідження характерних особливостей здійснення інноваційної діяльності промислово розвинених країн світу та відповідного порівняння їх з Україною тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зазначимо, що переважна більшість наукових доробок з даної проблематики пов'язана з виключним розглядом ролі державного регулювання інноваційних процесів як одного з ключових завдань інноваційної стратегії розвитку економіки України.

Однак, у роботах науковців окремі питання, присвячені більш глибокому дослідженню та узагальненню інструментів державного стимулювання та підтримки інноваційної діяльності в Україні залишаються дискусійними та малодослідженими.

Таким чином, виникає об'єктивна передумова у деталізації питань політики стимулювання та підтримки інноваційної діяльності в Україні з боку держави. З огляду на довгострокову перспективу, виражена державна політика, спрямована на застосування заходів стимулювання та підтримки інноваційної діяльності, зростання значення науково-технічних та інноваційних процесів в економіці набуває першочергового значення та має ряд суттєвих переваг перед іншими економічними моделями розвитку економік країн світу.

Постановка завдання. У даному дослідженні поставлено за мету розглянути та узагальнити процеси державного регулювання інноваційної діяльності в Україні шляхом визначення стратегічних пріоритетних напрямів та інструментів стимулювання та підтримки інноваційної діяльності. Окрім цього, вважається за доцільне для повноти розкриття основної мети дослідження зосередити свою увагу також на аналізі передумов активізації інноваційної діяльності в Україні та систематизації чинників, що гальмують розвиток інноваційних процесів в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Інноваційно-орієнтована економіка в Україні вимагає адекватних та виважених підходів до визначення, аналізу та реалізації державної політики. При цьому, головне завдання такої державної політики повинно полягати у забезпеченні стабільного зростання соціально-економічного добробуту суспільства шляхом підвищення якісного рівня життя населення за рахунок забезпечення гідної ринкової оплати праці та створення сприятливих умов для ефективного використання науково-технічних кадрів.

На рівні держави чітко визначено пріоритетні напрями інноваційної діяльності та їх реалізації в Україні. Згідно чинного законодавства, пріоритетні напрями інноваційної діяльності поділяються на стратегічні та середньострокові. Останні ж, спрямовуються на виконання попередніх, які, в свою чергу, й становлять основний науковий інтерес.

Зазначимо, що протягом останніх десяти років відбувалися певні зміни у визначенні стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності. Для детального аналізу порівняємо їх, використовуючи нормативно-правові документи з питань формування та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності (табл. 1) [4;5].

Зазначимо, що менш ніж як за одне десятиліття, стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні значно трансформувалися та продовжують набувати подальших змін, про що й свідчить табл. 1 та

відображає, приміром, якісний перехід від освоєння певних галузей (нанотехнологій, мікроелектроніки, інформаційних технологій та телекомунікацій) до наступного їх впровадження та створення вже повноцінної індустрії нанотехнологій, що стає можливим у зв'язку з набуттям досвіду та наявності відповідних науково-технічних знань та кваліфікованих спеціалістів.

Отже, вищезазначені стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні з року в рік вимагають значних зусиль з боку держави для успішної реалізації їх на перспективу.

Між тим, світовий досвід свідчить, що лідируючі позиції у сфері наукоємних технологій та інновацій займають ті держави, що мають ефективну структуру для здійснення інноваційної діяльності на відміну від країн, які нехтують цим та, відповідно, виробництво яких порівняно з вищезазначеними державами є високо витратним та досить енергоємним [5, с. 12].

Опираючись на досвід таких країн, на сьогодні в умовах глобалізаційних викликів інноваційний сектор для України стає вкрай важливою складовою її ефективного соціально-економічного зростання. Однак, окрім безлічі нормативно - правових документів, прийнятих урядом України за роки незалежності, державі доцільно також створювати умови, які б підтримували та стимулювали інноваційну діяльність [4;5;6; 7; 8].

Окрім того, наявні нині в економіці України перешкоди та проблеми значно гальмують її повноцінний інноваційний розвиток, однак все ж таки спостерігаються певні зародки потенційних передумов, що дають змогу стверджувати про певну активізацію в інноваційній сфері.

В той самий час, орієнтація вітчизняних підприємств на інноваційний шлях свого розвитку вигідно підкреслює конкурентні переваги їх над тими підприємствами, що нехтують інноваційним переоснащенням своїх виробництв [9, с. 16].

Останніми роками також спостерігається зростання частки фінансових ресурсів, спрямованих на здійснення інноваційної діяльності, про що свідчить табл. 2.

Дисбаланс щодо нерівномірності фінансування інноваційної діяльності з різних джерел, а особливо коштів Державного бюджету та коштів місцевих бюджетів, що наглядно видно з табл. 2, дає підстави стверджувати про структурну деформованість інноваційної діяльності в Україні, чому, в першу чергу, перешкоджають ряд чинників, які розглядаються у науковій літературі, зокрема у роботах Г. О. Андрощука, В.М. Геєця, І. Б. Жилиєва, Б. Г. Чижевського та інших [8].

Узагальнюючи різноманітні підходи, для систематизації даних чинників автором

**Стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні
на 2003-2013 роки та 2011-2021 роки**

№ п/п	Стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні на 2003-2013 роки*	Стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні на 2011-2021 роки**
1	Модернізація електростанцій, пошук нових та відновлюваних джерел енергії, новітніх ресурсозберігаючих технологій.	Освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії.
2	Виробництво засобів наземного транспорту, літальних апаратів, плавучих засобів і пов'язаних з транспортом пристроїв та обладнання, комплектуючих виробів, розробка та впровадження новітніх технологій для їх складання (виготовлення).	Освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіабудування і суднобудування, озброєння та військової техніки.
3	Освоєння нанотехнологій, мікроелектроніки, інформаційних технологій та телекомунікацій.	Освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій.
4	Вдосконалення хімічних технологій, нових матеріалів, розвиток біотехнологій.	Впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики.
5	Високотехнологічний розвиток сільського господарства і переробної промисловості.	Технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу.
6	Будівництво і реконструкція транспортних систем.	Розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій та робототехніки.
7	Охорона і оздоровлення людини та навколишнього середовища.	Широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища.
8	Розвиток інноваційної культури суспільства.	

*діяли до 2011 року;

** діють на сьогодні, починаючи з 2011 року.

***Складено автором за джерелом: [4;5].

**Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні
за період 2005-2010 років, млн. грн.**

Джерела фінансування	2005		Зміна, 2010/2005 , %	2010	
	млн. грн	% до загального обсягу		млн. грн	% до загального обсягу
Кошти Державного бюджету	28,1	0,5	+209,6	87,0	1,1
Кошти місцевих бюджетів	14,9	0,3	-61,7	5,7	0,1
Власні кошти підприємств	5045,4	87,7	-5,4	4775,2	59,4
Кошти вітчизняних інвесторів	79,6	1,4	-61,1	31,0	0,4
Кошти іноземних інвесторів	157,9	2,7	+1427,0	2411,2	30,0
Кошти з інших джерел	425,7	7,4	+72,7	735,2	9,0
Загальний обсяг фінансування	5751,6	100	+39,9	8045,5	100

*Складено та розраховано автором за джерелом: [10].

запропоновано поділити їх на п'ять основних груп, а саме:

- фінансові чинники;
- інформаційні чинники;
- чинники державного регулювання;
- ринкові чинники;
- чинники інноваційної бездіяльності (Рис. 1).

Безсумнівно, що з вищезазначених чинників основного впливу на інноваційну діяльність завдають саме чинники державного регулювання, адже в першу чергу неготовність державного апарату до застосування дієвих заходів щодо стимулювання та підтримки інноваційної діяльності та неефективність нормативно-правової бази гальмує увесь подальший інноваційний розвиток країни.

Окрім чинників державного регулювання, на сьогодні важливого стратегічного значення набувають також фінансові чинники, які полягають у високій витратності інноваційної діяльності та, відповідного, як наслідку - недостатності її фінансування. У більшості випадків здійснення інноваційної діяльності є досить дорогою системою заходів, оскільки підприємства, що виконують науково-дослідні роботи, повинні спрямовувати фінансові ресурси у

високотехнологічне обладнання та оплату праці науково-технічних кадрів. Такі витрати, насправді, є досить високими та не завжди гарантують швидку окупність.

Однак, повертаючись до державного регулювання інноваційної діяльності, зазначимо, що у разі її ефективного здійснення, урядовим структурам варто більше уваги приділяти політиці стимулювання та підтримки інноваційних процесів.

Аналізуючи досвід передових країн світу та враховуючи національні особливості здійснення інноваційної діяльності, зазначимо, що найбільш ефективними інструментами стимулювання та підтримки інноваційної діяльності в Україні повинні бути:

- збільшення бюджетного фінансування державних цільових програм з стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;
- сприяння у залученні прямих інвестицій для фінансування інноваційної діяльності;
- значні обсяги державних замовлень на науково-технічну та інноваційну продукцію;
- фінансова підтримка у вигляді цільових грантів та пільгового кредитування на індивідуальних умовах підприємствам, що здійснюють інноваційну діяльність;

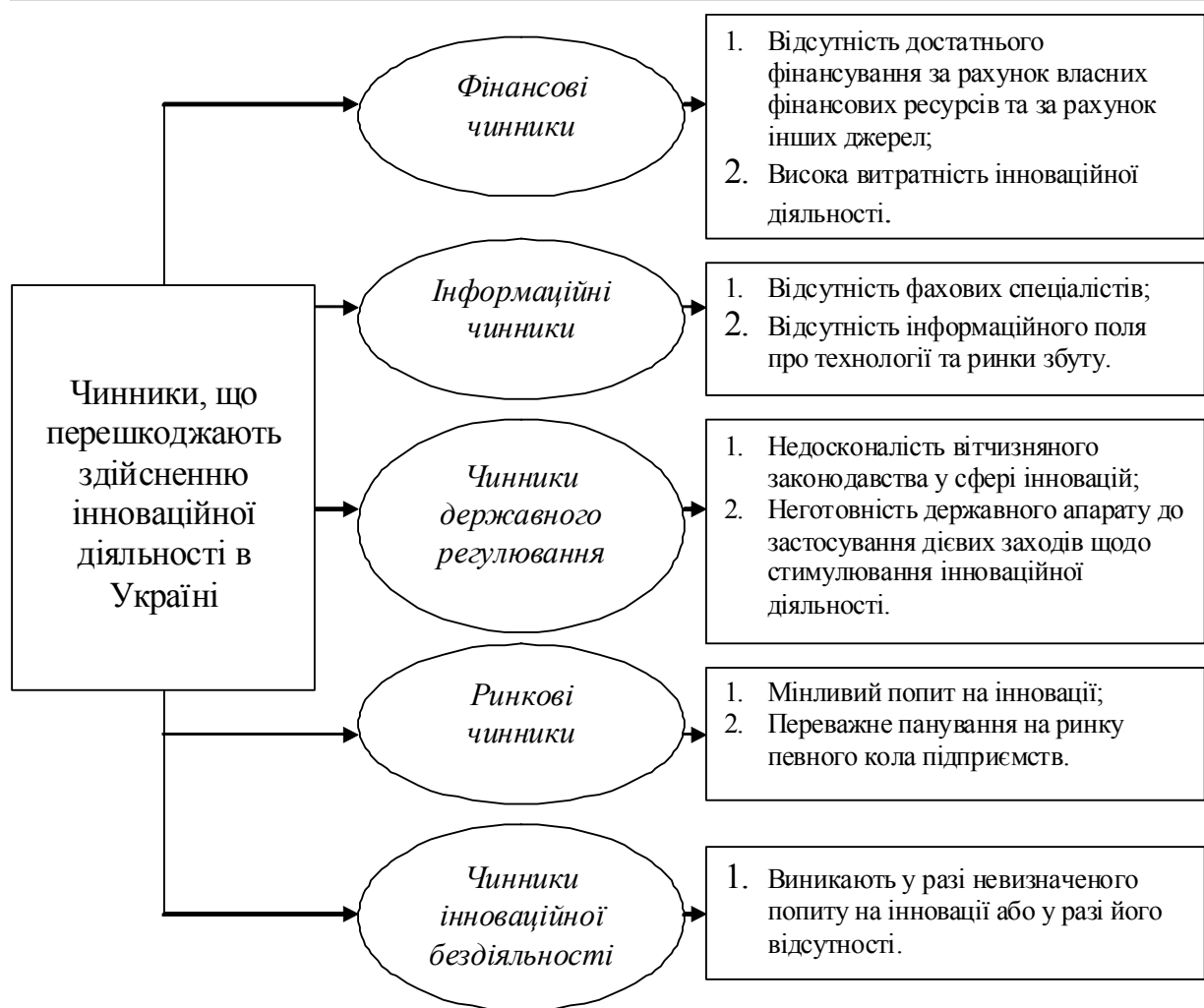

Рис. 1. Чинники, що перешкоджають здійсненню інноваційної діяльності в Україні

*Розроблено автором

- сприяння у використанні інструментів ринку корпоративних цінних паперів (акцій та корпоративних облігацій) у забезпеченні фінансування інноваційної діяльності шляхом перегляду вітчизняного законодавства у сфері фондового ринку та прийняття відповідних змін;
- надання державних фінансових гарантій за кредитами та борговими цінними паперами (в даному випадку, корпоративні облігації) для підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність;
- сприяння розвитку венчурного фінансування в Україні;
- застосування податкових стимулів у вигляді надання податкових пільг, цільових податкових знижок, звільнення від сплати податків, зміни бази оподаткування та відстрочки платежів (податковий кредит) для підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність;
- державне майнове страхування реалізації інноваційних проектів.

Отже, державне стимулювання та підтримка інноваційної діяльності в Україні визначає ключові можливості та темпи розвитку інноваційного розвитку в країні. Зокрема, в інноваційно-орієнтованій моделі розвитку закономірним є переорієнтація суцільного "командного" державного впливу на економіку до переходу до більш опосередкованого державного впливу, що полягає у рівномірному перерозподілі його впливу з ринковими інститутами.

Висновки. Таким чином, основними завданнями держави у сфері наукоємних технологій та інновацій повинні стати:

- обов'язкова реалізація стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;
- визначення ключових інструментів стимулювання та підтримки інноваційної діяльності в Україні;
- створення сприятливих умов для підвищення рівня ринкового попиту на нововведення та науково-технічні досягнення;

- забезпечення підвищення оплати праці науково-технічних кадрів тощо.

З метою ефективного впровадження державної політики стимулювання та підтримки інноваційної діяльності в Україні потребують досліджень та науково-методичних розробок питання подальшого розгляду та узагальнення державного регулювання та нагляду у контексті деталізації їх пріоритетних напрямків з метою забезпечення пришвидшеного інноваційного розвитку в Україні.

Список літератури:

1. Маліцький Б.А., Попович О.С., Соловійов В.П., Артемова В.Я., Єгоров І.Ю. Обґрунтування інноваційної моделі структурної перебудови економіки України. - К.: ЦДПН, 2005. - 64 с. - С. 5.

2. Інноваційна діяльність: стимули та перешкоди: Монографія / Петрова І.Л., Шпильова Т.І., Сисоліна Н.П. З наук. ред. проф. Петрової І.Л. - К.: Дорадо, 2010. - 320 с. - С. 74 - 75.

3. Міжнародне зіставлення наукової та науково-технічної діяльності / Статистичний збірник "Наукова та інноваційна діяльність в Україні". - 2011. - С.177.

4. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" від 16.01.2003 року № 433-IV (Поточна редакція - Втрата

чинності від 02.10.2011 року на підставі 3715-17. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/433-15>.

5. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" від 08.09.2011 року № 3715-VI (поточна редакція - від 05.12.2012 року) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>.

6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (поточна редакція - від 03.02.2012 року) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

7. Закон України "Про інноваційну діяльність" від 04.07.2002 року № 40-IV (поточна редакція - від 05.12.2012 року) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

8. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів Авт. - упоряд.: Г. О. Андрощук, І. Б. Жилияєв, Б. Г. Чижевський, М. М Шевченко. - К.: Парламентське вид-во, 2009. - 632 с.

9. Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України / Я.А. Жаліло, С.І. Архієреєв, Я.Б. Базилюк та ін. - К.: НІСД, 2006. - 120 с. - С. 16.

10. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Анотація

Марія Петрашук

ГОСУДАРСТВЕННОЕ СТИМУЛИРОВАНИЕ И ПОДДЕРЖКА ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Рассмотрено роль государства в стимулировании и поддержке инновационной деятельности в Украине. Проведено сравнительный анализ стратегических приоритетных направлений инновационной деятельности. Систематизировано факторы, что препятствуют осуществлению инновационной деятельности. Определено инструменты государственной политики стимулирования и поддержки инновационной деятельности в Украине.

Ключевые слова: государственное стимулирование, государственная поддержка, государственная политика, инновационная деятельность, инновационное развитие, стратегические приоритетные направления.

Summary

Mariya Petrashchuk

GOVERNMENT STIMULATING AND SUPPORTING OF INNOVATIVE ACTIVITY IN UKRAINE

The role of government in stimulating and supporting of innovative activity in Ukraine was considered in the article. The comparative analyses of the strategic priority areas of innovative activity were held. The factors hampering the innovative activity were systematized. The instruments of the public policy to stimulate and support the innovative activity in Ukraine were defined.

Key words: government stimulating, government support, public policy, innovative activity, innovative development, strategic priority areas.